

Чорна Л.О. доктор економічних наук, професор,
професор кафедри бізнесу і права,

Вінницький інститут Університету «Україна»

Швед В.В. кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри бізнесу і права,

Вінницький інститут Університету «Україна»

Повар В.В. магістрант 2-го року підготовки,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та
страхування»,

Вінницький інститут Університету «Україна»

ДО ПИТАННЯ ПРО ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

ON THE THEORY OF THEORETICAL ASPECTS OF ENSURING THE EFFICIENCY OF BANKS

Анотація: У статті розглянуто сутність поняття « ефективність банківської діяльності» через критичний огляд наукових поглядів. На основі проведеного аналізу запропоноване власне визначення «ефективність банківської діяльності». Визначено фактори внутрішнього та зовнішнього середовища, що впливають на визначення ефективності банківської діяльності. Доведено, що дохідність банківської діяльності є основним чинником що визначає загальну ефективність банківської діяльності.

Ключові слова: банківська діяльність, ефективність банківської діяльності, фактори впливу на ефективність банківської діяльності, дохідність банківської діяльності.

Abstract: The article considers the essence of the concept of "banking efficiency" through a critical review of scientific views. Based on the analysis, the own definition of "banking efficiency" is proposed. The factors of the internal and external environment that influence the determination of the efficiency of banking activity are determined. It is proved that the profitability of banking is the main factor determining the overall efficiency of banking.

Keywords: banking activity, efficiency of banking activity, factors influencing the efficiency of banking activity, profitability of banking activity.

Постановка проблеми: Банківська діяльність за своєю суттю є різновидом підприємництва, а тому, як мінімум направлена на отримання прибутку, а отже і забезпечення ефективності функціонування.

В сучасних умовах господарювання ефективність підприємницької діяльності, і банківська діяльність не є виключенням, є базисом для забезпечення стабільного та прогнозованого розвитку економіки держави в цілому. Ефективність діяльності банків є синтетично агрегованим показником, який потребує постійного моніторингу та адаптування до змін середовища функціонування. Ми можемо стверджувати, що ефективність діяльності конкретного банку є показником що впливає на ефективність діяльності всієї банківської системи України, а отже потребує аналізу та не втрачає своєї актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій: Питанням вивчення проблематики ефективності банківської діяльності присвячено праці багатьох українських дослідників, зокрема: Герасимович А. М., Алексеєнко М. Д. та Парасій-Вергуненко І. М.; Катан Л.І. та Мішенський В.В.; Примостка Л.О.; Гуляєва Л.П. та Ніколенко Ю.В.; Владичин У.В.; Короленко Р.В.; Прийдун Л.М.; Парасій-Вергуненко І.М.; Гнидюк І.В. та інші.

Формування цілей: Метою статті є вивчення сутності поняття «ефективність банківської діяльності» та визначення його ключових складників.

Виклад основного матеріалу: Проведемо аналіз змісту поняття «ефективність банківської діяльності» звернувшись до робіт науковців та дослідників.

В підручнику авторів А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко «Аналіз банківської діяльності» міститься загальна теза, що за допомогою показників прибутковості функціонування банку, можна судити про ефективність діяльності банку. Тобто автори ототожнюють загальну прибутковість або збитковість із ефективністю. Такий підхід ми вважаємо занадто загальним та таким, що потребує відповідного уточнення.

Автори Л.І. Катан та В.І. Мішенський зазначають, що одним із найважливіших показників ефективності функціонування банку є банківський прибуток. Управління прибутковістю належить до однієї з основних цілей функціонування банків на сучасному етапі. Саме прибутковість є головним індикатором вдалого та результативного менеджменту. Цілі управління прибутковістю обумовлені основним завданням функціонування банку як фінансового посередника, який здійснює традиційні і нетрадиційні банківські операції і послуги з метою отримання прибутку із врахуванням допустимого рівня ризику.

В монографії «Аналіз банківської діяльності: сучасні концепції, методи та моделі» автора Примостки Л.Л. зазначається, що аналіз ефективності банківської діяльності є складною проблемою як у теоретичному, так і в прикладному аспектах. Зокрема, прибутковість, яку традиційно заведено сприймати як свідчення ефективної діяльності, є лише одним з аспектів оцінювання діяльності банку, і тому вона не може вважатися остаточним показником ефективності. Для банків як установ, діяльність котрих значною мірою залежить від довіри клієнтів і котрі розпоряджаються суттєвою частиною суспільного капіталу, важливе значення мають характеристики надійності та стабільності.

Гуляєва Л.П. та Ніколенко Ю.В. звертають увагу, що стратегічними цілями діяльності банків у контексті підвищення ефективності їх діяльності можуть стати: підтримання конкурентоспроможності на банківському та фінансовому ринках (національному та міжнародних); підвищення якості, асортименту банківських послуг; формування стійких взаємовигідних стосунків банку з клієнтами; утримання реальних та активне залучення нових клієнтів; збільшення обсягів діяльності банку; забезпечення стійкості банку до змін зовнішнього середовища; мінімізація негативного впливу ризиків на діяльність банку; підвищення якості управління діяльністю банку; підтримання прибутковості діяльності, оптимізація доходів та витрат.

Владичин У.В. зазначає, що визначення ефективності банківської системи потребує проведення аналізу різноманітних показників та чинників внутрішнього і зовнішнього середовища банківської діяльності. Одним із важливих чинників, який впливає на розвиток банківської системи, є її структура власності, оскільки власність банківської системи визначає орієнтири та характер її розвитку, а також функціонування економіки країни загалом.

Важливо відзначити, ще й таку думку, що ефективність банківської діяльності можна розглядати як на мікрорівні - ефективність роботи банківських відділень чи окремого банку, так і на макрорівні - ефективність роботи усіх банків України. Ефективність діяльності банків визначається передусім спроможністю виконувати покладені на них зобов'язання.

У праці Л.М. Прийдун «Ключові аспекти забезпечення ефективності банківської діяльності» міститься порівняльний аналіз поглядів вчених на означене питання. Зокрема, автор зазначає, що А. Буряк визначає ефективність банківської діяльності як поєднання внутрішньої (оптимальної організації використання ресурсів) та зовнішньої (відповідність отриманих результатів цілям) ефективності. С. Хайлук трактує ефективність банківської діяльності як можливість та вміння виробити і продати максимальну кількість банківських продуктів заданої якості при мінімальних витратах. В. Саркісян вважає, що це здатність задовольняти потреби чи очікування клієнтів або самого банку при дотриманні ретельно налагодженого банківського механізму та умов взаємодії між виробником і споживачем банківського продукту. На думку Н. ефективність банківської діяльності є сукупністю цілей, дій, спрямованих на ефективну роботу банківської установи через координацію та ефективне використання ресурсів, а також вибір максимально дієвих методів та способів її забезпечення. В. Коваленко вбачає в ефективності банківської діяльності розв'язання таких конфліктних завдань, як: «одержання оптимального прибутку – підтримання на достатньому рівні ліквідності – забезпечення надійності (мінімізація ризиків)» за умови забезпечення належного виконання функцій, покладених на банківську систему.

Таким чином, після аналізу стількох поглядів ми можемо однозначно стверджувати, що по-перше в Україні не існує єдиного погляду на розуміння сутності поняття «ефективність банківської діяльності». Більшість дослідників визначають ефективність банківської діяльності за аналогією із ефективністю підприємницької діяльності і в цьому є відповідний економічний зміст.

По-друге в Україні законодавчо неврегульоване питання визначення ефективності банківської діяльності, або єдиної методики її розрахунку. Так, Національний Банк України як регулятор висуває вимоги до забезпечення стійкості банківської системи загалом, та діяльності банку зокрема. Проте стійкість банку чи стійкість банківської системи не є тотожними до ефективності банківської діяльності.

По-третє. Розбіжність поглядів та неоднорідність підходів до розуміння сутності ефективності банківської діяльності, спричинює значну невизначеність у співставному розрахунку ефективності діяльності різних банків, особливо коли такі розрахунки проводять різні дослідники.

Отже, враховуючи вищенаведене, ефективність банківської діяльності можна визначити, як спроможність банку (банківської системи) управляти власними активами та пасивами під впливом визначених факторів внутрішнього та зовнішнього середовища з метою відповідності нормативним вимогам щодо забезпечення фінансової та економічної стійкості та забезпечення прийнятної для власників прибутковості та ринкової вартості.

В наведеному визначенні нами не враховується ще такий показник, на якій звертають увагу українські та іноземні дослідники, як довіра клієнтів до банку. Але цей показник є доволі емпіричним за своїм характером та надто залежним від конкретних умов визначення.

Як вже зазначалось, на банк діють фактори внутрішнього та зовнішнього середовища, що впливають на визначення ефективності банківської діяльності.

До факторів внутрішнього середовища належать ті, що прямо залежать від самого банку, контролюються та змінюються самим банком в процесі його діяльності. За загальноприйнятою класифікацією такі фактори можна поділити на організаційні (структура банківської установи, структура діяльності, організаційні процедури тощо); фінансові (прибутковість, стійкість, ліквідність тощо); маркетингові (імідж, реклами, відносини з громадськістю тощо); управлінські або фактори менеджменту (кадри; якість управління; відкритість та здатність до інновацій тощо).

До факторів зовнішнього середовища належать ті, що знаходяться поза межами впливу банку, ним не контролюються та не можуть бути ним змінені, а також є однаковими для всієї банківської системи України. Зазвичай такі фактори можна поділити на таку групи: економічні (стан економіки держави, умови господарювання, курси валют тощо); політичні (відносини з іншими державами, законодавча база, політична стабільність тощо); соціальні (рівень доходів населення, довіра до банківської системи, соціальний захист тощо) та ринкові (розвиток інфраструктури, рівень конкуренції, рівень інноваційності тощо).

Всі ці групи факторів як внутрішнього, так і зовнішнього впливу постійно чинять вплив на діяльність банку та потребують відповідного менеджменту.

Зазначимо, що наведений перелік не є вичерпним, окрім того, не можливо виділити якійсь окремі фактори що є більш важливими ніж інші. В кожний конкретний момент часу та у конкретній ринковій ситуації змінюється значення та важливість відповідного фактору, а отже ми не можемо стверджувати що найбільш важливим внутрішнім фактором впливу на ефективність є прибуток, а зовнішнім – рівень інфляції.

Таким чином, з точки зору розуміння змісту ефективності банківської діяльності, важливо моніторити та реагувати на всі фактори впливу зовнішнього та внутрішнього середовища.

До речі, відзначимо, що деякі дослідники не погоджуються із наведеним групуванням факторів зовнішнього впливу. Зокрема, І.М. Парасій-Вергуненко відносить до зовнішніх факторів програмні, надзвичайні, сезонні, циклічні та довгострокові.

Програмними факторами є економічне становище країни, її економічна політика, розвиток ринку цінних паперів та міжбанківського ринку, організація системи рефінансування, повноваження та ефективність роботи контрольних органів. Надзвичайними факторами вважають страйки, наслідки стихійних лих, військові конфлікти, революційні, політичні та економічні події.

Сезонні зміни, як правило, пов'язані з сільськогосподарськими роботами та функціонуванням інших сезонних галузей. У банків збільшуються вклади восени, після збирання врожаю, та підвищується попит на кредитні ресурси навесні. Циклічні зміни зумовлені піднесенням або спаданням ділової активності товаровиробників та підприємців у економіці країни. Довгострокові коливання можуть охоплювати кілька економічних циклів та бути результатами таких факторів, як зрушення в споживанні, заощадженні, інвестиційних процесах, кількості населення, його зайнятості, науково технічному рівні виробництва, тощо.

Ми не погоджуємось із таким поділом, оскільки по-перше він є вичерпним, тобто поза його межами залишаються інші фактори впливу, зокрема відносини із іншими країнами, соціальний стан населення тощо. По-друге в класифікації фактори поділяються за різними ознаками впливу.

Тому вищенаведену класифікацію факторів зовнішнього впливу на банківську діяльність за характером інституційного впливу (політичні, соціальні, економічні та ринкові

фактори) доцільно доповнити факторами часового пливу (сезонність, циклічність коливання економіки) та факторами очікуваності впливу (прогнозовані фактори та форс-мажор).

Як ми вже зазначали, в Україні питання ефективності банківської діяльності законодавчо не унормоване, проте держава чинить відповідний вплив на банківську систему. Такий вплив окрім того, що визначає загальні для системи «правила гри», також закладає відповідне підґрунтя для прибутковості, стійкості, довіри клієнтів тощо.

Основою розвитку банківської системи є відповідна ресурсна база, оскільки ведення фінансово-кредитної діяльності банку здійснюється виключно у межах наявних ресурсів. Нормативи НБУ, що побудовані на основі методичних рекомендації в області банківського регулювання, відомих як Базель II та III, прямо визначають вимоги до регулятивного капіталу банку, а найголовніше мінімальні вимоги до капіталу та ліквідності. Загальновідомо, що найбільш надійним і стійким джерелом ресурсів для здійснення банківської діяльності є власний капітал банку, а отже відповідність цим вимогам прямо впливає на ефективність банківської діяльності. Основним банківським ресурсом є гроші, залучені у вигляді депозитів та видані у вигляді кредитів. Ліквідність, як синтетичний показник, що здатний вказати можливість швидкого переведення активів в готівкові кошти без істотної втрати вартості активів, також опосередковано визначає ефективність банківської діяльності, оскільки гроші самі по собі є найліквіднішим активом.

Отже, на підставі проведеного аналізу можна стверджувати, що дохідність банківської діяльності є основним чинником що визначає загальну ефективність банківської діяльності.

Таким чином, ми визначили сутність поняття «ефективність банківської діяльності», визначили основні фактори внутрішнього та зовнішнього впливу на ефективність банківської, а також проаналізували роль держави у ефективності банківської системи. В наступному питанні приділимо увагу забезпеченню дохідності діяльності банку шляхом відповідних організаційно-економічних заходів.

Список використаних джерел

1. Герасимович А. М., Алексеєнко М.Д., Парасій-Вергуненко І.М. Аналіз банківської діяльності. К.:КНЕУ. 2004. 599 с.
2. Катан Л.І. Мішенський В.В. Організаційно-економічний механізм забезпечення прибутковості комерційного банку, як основоположний показник ефективності його діяльності. *Ефективна економіка*. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2019/7.pdf
3. Примостка Л.О. Аналіз банківської діяльності: сучасні концепції, методи та моделі. К.:КНЕУ. 2002. 316 с.
4. Гуляєва Л.П., Ніколенко Ю.В. Економічна ефективність діяльності банків в Україні. *Теорії мікро-макроекономіки. Збірник наук. праць професорсько-викладацького складу і аспірантів*. 2008. Вип.28. С.299-309
5. Короленко Р.В. Управління ефективністю банківської діяльності. *Сучасний менеджмент: проблеми теорії та практики : матеріали II міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (Кривий Ріг, травень 2017 р.)*. Кривий Ріг, 2017. С. 125-128.
6. Прийдун Л.М. Ключові аспекти забезпечення ефективності банківської діяльності. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 3. С. 763-768
7. Парасій-Вергуненко І.М. Аналіз фінансового стану банківських установ в сучасних умовах розвитку економіки. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер.: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес*. 2013. № 181 (5). С. 112

8. Швед В.В. Банківське регулювання та нагляд. Сутність та значення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки.* № 11. 2015. С. 124-127

Яблочников С.Л., доктор педагогічних наук,
професор, професор кафедри інформаційних
технологій та аналізу даних

Ніжинський державний університет ім. М. Гоголя
Жукова О.А., старший викладач кафедри бізнесу і
права

Вінницький інститут Університету «Україна»

Борсолюк О.В., магістрант 2-го року підготовки
спеціальності «Фінанси, банківська справа та
страхування»

Вінницький інститут Університету «Україна»

ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИКО- МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ

ASSESSMENT OF THE FINANCIAL CONDITION OF THE ENTERPRISE: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES

Анотація. У статті досліджено теоретичні та методичні підходи щодо сутності фінансового стану підприємства та його оцінки. Зазначено що управління фінансовим станом є важливою складовою фінансового менеджменту на підприємстві. Проаналізовано сучасні методики проведення оцінки фінансового стану підприємства. Окреслено коло проблем застосування деяких фінансових показників та надані певні пропозиції щодо їх розв'язання.

Ключові слова: фінансовий стан, фінансова діяльність, фінансовий менеджмент, оцінка фінансового стану, комплексний аналіз фінансового стану.

Abstract. The article investigates theoretical and methodological approaches to the essence of the financial condition of the enterprise and its evaluation. It is noted that financial management is an important component of financial management in the enterprise. Modern methods of assessing the financial condition of the enterprise are analyzed. The range of problems of application of some financial indicators is outlined and certain proposals for their solution are given.

Key words: financial condition, financial activity, financial management, assessment of financial condition, comprehensive analysis of financial condition.

Постановка проблеми. В умовах розвитку економіки України з високим ступенем невизначеності загальноекономічного середовища, важливим елементом у системі управління підприємством є оцінка його фінансового стану. Незалежно від виду діяльності, форми власності фінансовий стан підприємства являється однією із найважливіших характеристик суб'єкту господарювання. Достовірні, якісні та своєчасні результати оцінки фінансового